

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Қылмыстық істердің жекелеген санаттары бойынша іс жүргізудің ерекшеліктері

ЖАРИЯЛАНДЫ
04.05.2024СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/152835/>

Шеренова Мадина Саябековна

Қылмыстық істердің жекелеген санаттары бойынша іс жүргізудің ерекшеліктері

Орындаған: Шеренова Мадина Саябековна

бакалавриат, мамандығы:құқықтану,

Ғылыми жетекшісі:Тулекова Гүлжан Қажымұратқызы

Қазақстан Республикасының

Білім және Ғылым министрлігі

«Тұран» университеті,

Аңдатпа

Мақаланың мақсаты — қазіргі қылмыстық процесс туралы жалпы түсінік беру қолданыстағы заңнамны зерттеу, қылмыстық істердің жекелеген санаттарын анықтау.

Түйін сөздер: қылмыстық процесс, заңнама, қылмыстық іс, тергеу.

Аннотация

Цель статьи — дать общее представление о современном уголовном процессе изучение действующего законодательства, определение отдельных категорий уголовных дел.

Ключевые слова: уголовный процесс, законодательство, уголовное дело, следствие.

Annotation

The purpose of the article — to give a general idea of the modern criminal process, the study of current legislation, the definition of certain categories of criminal cases.

Keywords: criminal process, legislation, criminal case, investigation.

Қылмыстық сот ісін жүргізу міндетті элемент болып табылатын іс жүргізу нысанын қамтиды. Іс жүргізу әрекеттері үшін қылмыстық іс жүргізу заңнамасында белгіленген белгілі бір тәртіп пен шарттар процестің барлық қатысушыларына қолданылады. Қылмыстық іс жүргізу нысаны — қылмыстық іс жүргізу рәсімі. Ол барлық қылмыстық істер бойынша іс жүргізу кезінде заңмен реттелген және қатаң міндетті құқықтық режим. Қылмыстық іс жүргізу ғылымының өкілдері қарастырылып отырған форманың бірнеше элементтерін ажыратады:

— ол іске асырылатын шарттар;

— тергеу және процестік әрекеттер рәсімдері;

— қылмыстық сот ісін жүргізуге қатысушылардың құқықтары мен бостандықтары нысанымен кепілдендірілген.

Қылмыстық іс жүргізу формасының шарттары мерзімнің, уақыттың, орынның реттеушісі ретіндегі нақты іс бойынша іс жүргізу әрекеттерін жүргізу заңнама нормаларымен сипатталады [1,5-бет].

Қазіргі түрдегі қылмыстық іс жүргізу нысаны процеске қатысушылардың қызметін жүзеге асыру тәртібін жасасатын нормалар жиынтығының болуы. Бұл ретте қылмыстық сот ісін жүргізудің принциптері мен жалпы ережелері барлығы ескеріледі.

Тергеу және іс жүргізу әрекеттерінің жекелеген әрекеттерінің, қылмыстық іс жүргізу институттарының және қылмыстық процестің кезеңдерінің қылмыстық іс жүргізу нысанына ажырату қажет. Осы іс жүргізу нысандарынан жалпы қылмыстық сот ісін жүргізудің іс жүргізу нысаны қалыптасады. Қылмыстық іс бойынша дәлелдеуге жататын мән-жайларды білу заңда белгіленген қылмыстық іс жүргізу нысанында өтуге тиіс.

Қылмыстық іс жүргізу нысаны қылмыстық іс бойынша барлық қылмыстық іс жүргізу іс-әрекеттерін жүргізу мерзімдерінің сәйкестікті қамтамасыз етеді. Бұл ретте ол қылмыстық сот ісін жүргізудің ақылға қонымды мерзімі қылмыстық іс бойынша сот ісін жүргізуді жүзеге асыруға бағытталған заңда белгіленген мерзімде қағидатының іске асырылуына кепілдік береді [2,8-бет].

Қылмыстық іс жүргізу нысаны заңдылық принципіне сай (ҚР-ның Қылмыстық Кодексіне) жүргізіліп, кез-келген қылмыстық істі тергеу және сотта қарау кезінде өзгермейді және соттың, прокурордың және алдын ала тергеу органдарының қызметінің мызғымас бөлігі болып табылады [3,10-бап].

Б.Михайловскаяның пікірінше — мақсаттар, принциптер мен функциялар қылмыстық процесстің ұйымдастырушы элементтеі болып табылады.

Қылмыстық іс жүргізу нысаны әмбебаптық қасиетке ие. Бұл қылмыстық іс бойынша

ереже деп түсініледі. Қылмыстық істерді жүргізудің жалпы тәртібі қылмыстық іс бойынша белгіленген нақты жағдайларға байланысты: қылмыстық әрекеттің уақыты, орны, тәсілі; қылмыстық жауапкершілікке тартылған адамдардың саны, қылмыстық іс-әрекет эпизодтарының саны және т.б. байланысты қабылданды.

Қылмыстық істердің жекелеген санаттары бойынша іс жүргізу ерекшеліктеріне тоқтала кетсек,

Қазақстан Республикасы Парламентінің депутатына қатысты алдын ала тергеу жүргізу;

Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесінің Төрағасына немесе мүшесіне қатысты алдын ала тергеу жүргізу;

Судьяға қатысты алдын ала тергеу жүргізу;

Қазақстан Республикасының Бас Прокурорына қатысты алдын ала тергеу жүргізу [4].

Қылмыстық іс қозғалған кезде азаматтардың құқықтары мен мүдделерін қозғайтын көптеген маңызды мәселелер шешіледі. Сондықтан ҚК-нің баптарына сәйкес бұл құқық тек сотқа, прокурорға, тергеушіге және анықтау органына беріледі.

Қылмыс белгілері анықталған әрбір жағдайда бұл органдар өз құзыреті шегінде қылмыстық іс қозғауға, қылмыс оқиғасын, қылмыс жасауға кінәлі адамдарды анықтау және оларды жазалау үшін заңда көзделген барлық шараларды қабылдауға міндетті.

Қылмыстық іс қозғауға негіз болмаған жағдайда, сол сияқты қылмыстық іс бойынша іс жүргізуді болдырмайтын мән-жайлар болған кезде прокурор, тергеуші, анықтау органы және сот қылмыстық іс қозғаудан бас тартады. ҚР ҚІЖК-нің 37-бабына сәйкес қылмыстық қудалауды болдырмайтын мән-жайлар:

1) қылмыс оқиғасының болмауы;

2) іс-әрекетте қылмыс құрамының болмауы;

3) рақымшылық жасау актісі салдарынан, егер ол жасаған әрекеті үшін жаза қолдануды жойса және т.б. жағдайларда.

Қылмыстық қудалау органы қылмыстық қудалауды болдырмайтын мән-жайларды тауып, сотқа дейінгі іс жүргізудің кез келген сатысында қылмыстық іс қозғаудан бас тарту немесе қылмыстық істі тоқтату туралы қаулы шығарады. Прокурор сондай-ақ істі Бас сот талқылауында қарау басталғанға дейін оны соттан қайтарып алуға және жоғарыда аталған мән-жайлар бойынша тоқтатуға құқылы.

Іс жүргізу актісі ретінде іс қозғаудан бас тарту туралы қаулы белгілі бір талаптарға сай болуы керек. Қылмыстық іс қозғаудағы қаулы сияқты, ол да негізді, толық, дәлелді, заңды және белгілі болуы керек. Қабылданған шешім туралы жасалған қылмыс туралы

өтініш немесе хабарлама келіп түскен азаматтарға, қоғамдық ұйымдарға және мемлекеттік органдарға хабарланады. Бұл адамдар мен ұйымдарға қылмыстық іс қозғаудан бас тарту туралы шешімге шағымдану тәртібі түсіндіріледі.

Адамдардың жекелеген санатына қатысты қылмыстық іс жүргізу институты:

біріншіден, заң шығарушы оларға қатысты қылмыстық қудалауды жүзеге асыру бөлігінде иммунитеті бар субъектілердің тізбесін беруге әрекет жасады;

екіншіден, қылмыстық іс жүргізу заңнамасында қылмыстық іс қозғау, ұстау, жекелеген тергеу әрекеттерінің жолын кесу және жүргізу шараларын сайлау, қылмыстық істі қаралатын адамдар санатына қатысты сотқа жіберу тәртібі белгіленген және белгілі бір дәрежеде біріздендірілген;

үшіншіден, иммунитеті бар адамдарға қатысты қылмыстық іс қозғаудан немесе қылмыстық істі тоқтатудан бас тарту, сондай-ақ қылмыстық іс жүргізуді жүзеге асыру мүмкін болмаған жағдайлар үшін (түрлі себептермен) қылмыстық қудалауды тоқтату негіздері тұжырымдалған;

төртіншіден, иммунитеттерді қолдану саласындағы қатынастарды реттейтін өзге де ережелер тұжырымдалған [5,36-бет].

ҚР Парламенті депутатына қатысты қылмыстық істі анықтау мен алдын ала тергеуді жүзеге асыратын ҚР мемлекеттік органының басшысы ғана қозғауы мүмкін. Қылмыстық іс қозғалғаны туралы ҚР Бас Прокурорына дереу хабарланады. Шұғыл тергеу әрекеттері жүргізілгеннен кейін іс қырық сегіз сағаттан кешіктірілмей Қазақстан Республикасының Бас Прокуроры арқылы тергеушіге беріледі. ҚР Парламенті депутаттарына қатысты істер бойынша алдын ала тергеу жүргізу міндетті.

Судьяға қатысты қылмыстық істі тергеуді анықтау мен алдын ала тергеуді жүзеге асыратын органға тапсыратын Бас прокурор Р ғана қозғауы мүмкін. Судьяға қатысты істер бойынша алдын ала тергеу жүргізу міндетті. Қылмыс орнында ұстау немесе ауыр немесе аса ауыр қылмыстар жасау жағдайларын қоспағанда, судьяны ҚР Жоғары Сот Кеңесінің қорытындысына негізделген ҚР Президентінің келісімінсіз тұтқындауға, күштеп әкелуге, қылмыстық жауаптылыққа тартуға болмайды.

ҚР Бас Прокурорына қатысты қылмыстық істі оның бірінші орынбасары ғана қозғауы мүмкін. Қылмыс орнында ұстау немесе ауыр немесе аса ауыр қылмыстар жасау жағдайларын қоспағанда, ҚР Бас Прокуроры өз өкілеттігі мерзімі ішінде ҚР Парламенті Сенатының келісімінсіз қамауға алынбайды, күштеп әкелінбейді, қылмыстық жауапқа тартылмайды.

Қазақстан Республикасының қылмыстық іс жүргізу кодексіне сәйкес қылмыстық іс бойынша іс жүргізуді болдырмайтын мән-жайлар болмаған кезде қылмыс белгілерін

көрсететін жеткілікті деректердің болуы қылмыстық іс қозғауға негіз болып табылады. Кейбір жағдайларда қылмыс туралы бір хабарлама іс қозғау үшін жеткіліксіз, осыған байланысты қосымша мәліметтер жинау қажет.

Сонымен қатар, заңнамада қылмыстық процестің нақты болуына қарамастан тергеуге дейінгі тексеру сияқты кезеңі көзделмеген. Егер қарастырылмаған болса, онда мұндай кезеңге қатысатын адамдардың құқықтары мен міндеттері де реттелмеген, рұқсат етілген тексеру әрекеттерінің тізімі анықталмаған. Осыған байланысты құқық қорғау органдары шаруашылық жүргізуші субъектілердің қаржылық және шаруашылық қызметіне сараптама жүргізуді талап ететін қылмыстық істердің жекелеген санаттары бойынша олардың қызметіне құқық статистикасы органдарында мұндай тексерулерді тиісті тіркеусіз қылмыстар жасалғаны туралы хабарламалар бойынша тексерулер жүргізеді.

Қылмыстық процесте тергеуге дейінгі тексеру жүргізудің тәртібі мен шарттарын заңнамалық реттеудің көрсетілген және басқа да мәселелерін шешу үшін Бас прокуратура Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне тергеуге дейінгі тексеру жүргізу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы Қазақстан Республикасы Заңының жобасын әзірлейді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. Левченко О. В. Жекелеген санаттар бойынша өндіріс ерекшеліктері қылмыстық істер: оқу. жәрдемақы / 2020.
2. Александров А. И. Мемлекеттік-құқықтық саясат саласындағы қылмыстық сот ісін жүргізу: жай-күйі, проблемалары, шешімдері //оқулық – 2018.
3. Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексі Қазақстан Республикасының Кодексі 2014 жылғы 4 шілдедегі № 231-V ҚРЗ
4. Корякин И.П // Научная статья :Отрасль права и институт прав
5. Зинатуллин З. З. Қылмыстық іс жүргізу парадокстары// оқулық – 2018.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.